

AHOLI TURMUSH DARAJASI VA UNI O'ZBEKISTONDA OSHIRISHNING ISTIQBOLLI IMKONIYATLARI

Maxmudov Faxriddin Umarovich
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti
Assistent o'qituvchi

Mirsalixova Nilufar Alautdinovna
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti
Assistent o'qituvchi

Ma'lumki yangi O'zbekiston respublikasida aholi turmush darajasini oshirish va uning farovonligini yanada mustahkamlash davlat siyosatining bosh masalasi hisoblanadi. Chunki aholining turmush darajasi qanchalik yuqori bo'lsa davlat ham shunchalik darajada rivojlangan hisoblanadi. Agar aholining turmush darjasiga keng ma'noda tushuncha beradigan bo'lsak bu-jamiyatning yashashi uchun yaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va imkoniyatlar majmuasini o'z ichiga oladi. Aholi turmush darajasi kategoriyasi iqtisodiy kategoriya bolib, ularni uch guruhga bo'lish mumkin: daromadlar, iste'mol va yashash sharoitlari. Shu ko'rsatkichlarning barchasi butun aholi miqyosida va aholining jon boshiga nisbatan hisoblanadi. So'nggi yillarda Davlatimiz ham asosiy e'tiborni manashu uch guruhga qaratmoqda. Aholining pul daromadlari hajmi, tarkibi va boshqa ma'lumotlar asosida aholi turmush darajasining asosiy ijtimoiy-iqtisodiy indikatorlari tuziladi.

Aholi turmush darajasini uch xil yo'nalishda o'rgansak bo'ladi;

- 1) Barcha aholiga nisbatan;
- 2) Uning ijtimoiy guruhlariga nisbatan;
- 3) Har xil daromadga ega bo'lgan uy xo'jaliklariga nisbatan;

Aholining turmush darjasi ko'p jihatdan uning olayotgan daromadiga bog'liq bo'lib, shxsiy extiyojlarni qondirish darajasini ifodalaydi. Hozirgi kunda yurtimiz aholisining olayotgan daromadi uning ehtiyojlarini qanchalik qondira olishi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Agar daromad qanchalik yuqori bo'lsa aholi o'rtasida pullarni jamg'arishga bo'lgan moyillik kuchayadi, yoki avval ehtiyoj bo'lgan narsalari keyinchalik daromad oshganda talabga aylanishi mumkin. Lekin bu daromadlarni oshirish uchun quyida keltirilgan savollarga javob topishimiz kerak bo'ladi:

1. Aholining daromadini qanday oshirish mumkin?
2. Aholining yordamga muhtoj bo'lgan qatlamini ham ijtimoiy ham iqtisodiy qo'llab quvvatlash nimalarga asoslanishi kerak?
3. Ishsizlikni bartaraf etishda nimalarga e'tibor berish kerak?
4. Aholining tadbirkorlikka va ishlab chiqarishda bevosita ishtirokini qanday oshirish mumkin?
5. Aholi o'rtasida biznes yuritishda davlatning moddiy yordami va ishtiroki qanday bo'lishi kerak?

Yuqorida qo'yilgan savollarga quyida javob topishga harakat qilamiz. Aholining daromadini oshirish uchun avvalambor aholi o'rtasida kichik biznes va tadbirkorlik, hunarmandchilik, kasanachilik tarmoqlarini rivojlantirish kerak bo'ladi. Bu tarmoqlarni rivojlantirish natijasida aholi o'rtasida ishsizlik sonini kamaytirishga bir muncha erishish, o'z-o'zini band qilish mumkin va aholining turmush darajasini oshirish mumkin. Bularga erishish uchun davlat bosh islohotchi vazifasini o'tashi kerak bo'ladi ya'ni aholiga o'z biznesini yo'lga qo'yish va rivojlantirishi uchun ularga past foizli kreditlar va kerak bo'lsa zarur maslahatlar berishi kerak.

Hozirgi kunda yurtimizda tadbirkorlikni rivojlantirish maqsadida davlatimiz tomonidan tadbirkorlikni rivojlantirish maqsadida soliq sohasida ham bir qator yengilliklar yaratilmoqda jumladan qo'shimcha qiymat solig'i 15% dan 12% gacha kamaytirildi

Aholining jon boshiga real umumiy daromadlar

Ko'rsatkichlar nomi	2019	2020	2021	2022
Aholi umumiy daromadlari, mlrd.so'm	365735,6	414968,7	519181,4	634797,0
o'tgan yilga nisbatan, % da	121,6	113,5	125,1	122,3
Aholi jon boshiga umumiy daromadlar, ming so'm	10891,3	12122,2	14869,8	17807,3
o'tgan yilga nisbatan, % da	119,3	111,3	122,7	119,8
Aholi real umumiy daromadlari, mlrd.so'm	319336,1	367456,6	468448,4	569631,2
o'tgan yilga nisbatan, % da	106,1	100,5	112,9	109,7
Aholi jon boshiga real umumiy daromadlar, ming so'm	9509,6	10734,3	13416,8	15979,3
o'tgan yilga nisbatan, % da	104,2	98,6	110,7	107,5

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki so'nggi to'rt yillik statistik ma'lumotlarga qaraydigan bo'lsak aholining jon boshiga real umumiy daromadlarda ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan bo'lib, 2019 yil 9509,6 ming so'mni tashkil etgan bo'lsa 2022 yilga kelib bu ko'rsatkich 15979,3 ming so'mni tashkil etgan. Bu ko'rsatkichlardan shunday hulosalar chiqarishimiz mumkinki, davlatimiz tomonidan so'nggi yillarda aholining turmush darajasini oshirishda olib borayotgan keng ko'lamlil islohotlar o'zining ijobiy samarasini bermoqda. O'zbekiston respublikasining qulay geografik joylashuvi va iqlimining o'ziga hosligi bu yerda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini etishtirish undan tashqari ularni horijiy davlatlarga eksport qilish imkonini beradi. Horijiy davlatlarda vaqt sinovidan o'tgan klaster usulining yo'lga qoyilishi esa o'zining ijobiy samaradorligini ko'rsatmoqda.

Ishsizlar soni

Hududlar	2018	2019	2020	2021	2022
O'zbekiston Respublikasi	1368,6	1335,3	1411,2	1441,8	1332,7
Qoraqalpog'iston Respublikasi	74,3	70,9	72,8	78,9	71,9
Andijon	134,8	129,4	136,9	138,8	130,5
Buxoro	77,6	78,3	80,3	84,9	75,8
Jizzax	52,8	54,1	54,4	61,9	56,3
Qashqadaryo	131,3	125,3	134,0	137,0	124,2
Navoiy	38,6	38,2	38,4	39,8	35,7
Namangan	111,1	110,1	115,3	119,3	107,9
Samarqand	157,3	148,4	162,1	158,4	152,5
Surxondaryo	105,3	104,6	112,3	113,9	103,6
Sirdaryo	36,5	35,8	37,0	38,0	34,5
Toshkent	122,1	120,6	128,8	126,5	116,9
Farg'ona	155,6	152,2	163,5	165,5	153,9
Xorazm	74,2	73,5	76,1	80,0	73,7
Toshkent sh.	97,1	93,9	99,3	98,9	95,3

Yuqoridagi jadvalda esa yurtimizdagi ishsizlar soni keltirilgan va bundan ko'rishimiz mumkinki so'nggi 5 yilda hududlar bo'yicha ishsizlik ko'rsatkichlarining kamayganini ko'rishimiz mumkin. Milliy iqtisodiyotimizni rivojlantirishda avvalambor ishsizlik darajasini kamaytirib ularni ham iqtisodiyotimizning faol aholi soniga aylantirishimiz kerak bo'ladi. Buning uchun esa yurtimizda mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirishimiz kerak bo'ladi ya'ni yurtimizda ishlab chiqarish mumkin bo'lgan sohalarni mahalliyashtirish, jahon bozori talablariga javob beradigan eksportbop mahsulotlar yaratish, bu bilan esa ishsizlikning oldi olinib import miqdorini kamaytirish.

Hozirgi kunda iqtisodiyotimizning bazi-bir sohalari hali hanuz chet-el importi hosobiga to'ldirilmoqda bu esa yurtimizdan horijiy valyutaning chiqib ketishiga va so'mning qadrsizlanishiga olib kelmoqda. Bularning oldini olish uchun esa davlatimiz bosh islohotchi vazifasini o'tash kerak, ya'ni horijdan olib kirilayotgan tovarlar va hizmatlarning o'rniga yurtimizda jahon talablariga javob beradigan tovar va hizmatlarni yaratishimiz kerak, bir so'z bilan aytganda milliy iqtisodiyotni ham moddiy ham qonuniy rag'batlantirish bu bilan esa ishlab chiqarishni rivojlantirish kerak. Undan tashqari mahalliy ishlab chiqaruvchilar ham o'z tovar va hizmatlarining sifatini oshirishi kerak bo'ladi. Davlat esa narx nazoratini olib borishi kerak, chunki ayrim tadbirkorlar o'z tovar va hizmatlarining narxini asossiz ravishda ko'tarishmoqda chunki ularda ichki raqobat juda kam yoki bu korxonalar Respublika bo'yicha monopol hisoblanadi, buning uchun esa ichki sog'lom raqobatni rivojlantirish kerak shundagina narxlar tushishiga erishishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gulyamov.S.S, Abdullayev A.M. *Prognozirovaniye i modelirovaniye natsionalnoy ekonomiki*.
2. Sh. Shodmonov, R. Alimov, T. Jo'rayev "Iqtisodiyot Nazariyasi" Moliya 2002
3. O.H. Hamroyev "Iqtisodiy muvozanat va uni ta'minlash mexanizmlari" TDIU 2004.
4. A. Razzoqov, Sh. Toshmatov, N. O'rmonov. "Iqtisodiy ta'limotlar tarixi" Moliya 2002.
5. www.stat.uz
6. www.ziyo.net

AHOLI TURMUSH DARAJASINI YAXSHILASHDA YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYASINING O'RNINI VA AHAMIYATI

Mardonov Aminjon Amon o'g'li
ISFT institutining amaliy matematika va informatika fani o'qituvchisi

Yangi O'zbekistonning rivojlanish ko'rsatkichlari tom ma'noda aholi daromadlari va turmush tarziga hamda farovonlik darajasiga hamohangdir. Bugungi davrda Yangi O'zbekiston "Inson qadri ustuvor bo'lgan jamiyat va xalqparvar davlat" degan muhim g'oya negizida barpo etilmoqda. Davlatimiz Rahbari belgilab bergan bu ulug'vor maqsad asosida xalqimiz yangidan-yangi islohotlarning haqiqiy muallifiga aylanib bormoqda. Taraqqiyot strategiyasi loyihasi:

- inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish;
- mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish;
- milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, uning o'sish sur'atlarini zamon talablari darajasida ta'minlash;
- adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish;
- ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash, ushbu sohani tubdan isloh etish va yangi bosqichga olib chiqish;
- umumbashariy muammolarga milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda yechim topish;
- mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq va pragmatik, faol tashqi siyosat olib borishga qaratilgan 7 ta ustuvor yo'nalishdagi masalalarni qamrab oladi.

Loyihada mutlaqo yangi yondashuv qo'llanilib, rejalashtirilgan islohotlar natijadorligini taraqqiyotning maqsadlariga erishganlik darajasi asosida baholash tizimi joriy etilmoqda.

Jumladan, Taraqqiyot strategiyasi va uni 2022 yilda amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi"da mamlakatimizni rivojlantirishning 7 ta ustuvor yo'nalishi doirasida qariyb 100 ta maqsadlarga erishish nazarda tutilmoqda.[2]